

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Güvenlik Bilimleri Enstitüsü

Güvenlik Bilimleri Dergisi, Kasım 2025, Cilt:14, Sayı:2, 110-131

doi: 10.28956/gbd.1641572

Gendarmerie and Coast Guard Academy

Institute of Security Sciences

Journal of Security Sciences, Kasım 2025, Volume:14, Issue 2, 110-131

doi: 10.28956/gbd.1641572

Makale Türü ve Başlığı / Article Type and Title

Araştırma / Research Article

Ceza Infaz Kurumlarında Uygulanan Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Tedavi Programının (Samba) Aşerme (Craving) ve Dürtüsellik Üzerine Etkisinin İncelenmesi

Investigation of the Effect of Smoking, Alcohol, Substance Addiction Treatment Programme (Samba) on Craving and Impulsivity in Penal Institutions

Yazar(lar) / Writer(s)

Fatma Dilek ŞEKER Dr. Öğr.Üyesi Trabzon Üniversitesi, Türkiye,

fatmadilekseker@trabzon.edu.tr , ORCID: 0000-0002-0931-8563

Bilgilendirme / Acknowledgement:

-Yazarlar aşağıdaki bilgilendirmeleri yapmaktadırlar:

-Makalemizde etik kurulu izni alınmıştır.

-Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Bu makale Turnitin tarafından kontrol edilmiştir.

This article was checked by Turnitin.

Makale Geliş Tarihi / First Received : 17.02.2025

Makale Kabul Tarihi / Accepted : 02.12.2025

Atıf Bilgisi / Citation:

Şeker F.D., (2025). Ceza Infaz Kurumlarında Uygulanan Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Tedavi Programının (Samba) Aşerme (Craving) ve Dürtüsellik Üzerine Etkisinin İncelenmesi, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 14(2), ss 110-131. doi: 10.28956/gbd.1641572

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA UYGULANAN SİGARA, ALKOL, MADDE BAĞIMLILIĞI TEDAVİ PROGRAMININ (SAMBA) AŞERME (CRAVING) VE DÜRTÜSELLİK ÜZERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Öz

Amaç: Bu araştırmada ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler arasında madde kullanım davranışı olan bireylere yönelik uygulanan Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Tedavi Programının (SAMBA) aşerme (craving) ve dürtüsellik üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Yarı deneysel desende tasarlanan çalışma, İzmir ilinde yer alan iki farklı ceza infaz kurumunda, deney grubu (n=44) ve kontrol grubu (n=44) olmak üzere 88 hükümlü ile 8 oturumda gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara müdahale öncesi ve sonrası, Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ), Penn Madde Aşerme Ölçeği (MAÖ) ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği uygulanmıştır. Çalışmada, deney ve kontrol grubu ölçek puanları tekrarlı ölçümler ile karşılaştırılmıştır.

Bulgular: BAPİ motivasyon puanlarına ilişkin yapılan analiz sonucunda ve Barratt Dürtüsellik Ölçeği toplam puanlarında, deney grubunda müdahale öncesi ve sonrası arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0,05$). Ancak bu bulgular, motivasyon düzeyinde artış ve dürtüsellikte azalma yönünde gözlenen eğilimlerle birlikte yorumlandığında, müdahalenin olası sonuçlarına ilişkin önemli göstergeler sağlanmaktadır. Ek olarak gruplar arasında “denetimli serbestlik tedbiri alma” değişkeninde anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu durum, müdahalenin etkililiğine ilişkin değerlendirmeyi sınırlandırabilecek bir faktör olarak yorumlanmaktadır.

Sonuç: Çalışmanın bulguları, SAMBA Tedavi Programının madde kullanım davranışı olan bireylerin dürtüsellik ve motivasyon kaynaklarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Bu bağlamda ceza infaz kurumlarının zorunlu tedavi merkezi işlevini desteklemeye yönelik sürece dâhil edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Hükümlü, Madde Kullanımı, Müdahale Programı, SAMBA

INVESTIGATION OF THE EFFECT OF SMOKING, ALCOHOL, SUBSTANCE ADDICTION TREATMENT PROGRAMME (SAMBA) ON CRAVING AND IMPULSIVITY IN PENAL INSTITUTIONS

Abstract

Objective: In this study, it was aimed to investigate the effect of the Smoking, Alcohol, Substance Abuse Information Programme (SAMBA) on craving and impulsivity among convicts with substance use behaviour in penal institutions.

Materials and Method: The study, which was designed in a quasi-experimental design, was carried out in two different penal execution institutions in Izmir province with 88 convicts as experimental group (n=44) and control group (n=44). Group work was carried out in 8 sessions. Personal Information Form, Addiction Profile Index (API), Penn Substance Craving Scale (PSS) and Barratt Impulsivity Scale were applied to the participants before and after the intervention.

Results The Wilcoxon test revealed no significant pre-post difference in BAPI motivation and impulsivity scores within the experimental group ($p>.05$). However, observed trends toward increased motivation and reduced impulsivity suggest potential intervention effects. Additionally, a significant group difference in ‘probation status’ ($p<.05$) may limit the interpretation of intervention effectiveness.

Conclusion: The findings of the study show that SAMBA Treatment Programme positively affects impulsivity and motivational resources of individuals with substance use behaviour.

Keywords: Addiction, Convict, Intervention Programme, SAMBA, Substance Use

GİRİŞ

Bağımlılık, tekrarlayan örüntülü, kişinin madde arayışı ve kullanımını içeren, kontrol edilmesi zor ve süreğen bir hastalık olup zararlarına rağmen devam eden bir durumdur (Shakeri ve ark.,2020). Alkol veya madde kullanım bozukluğunun gelişimi yalnız bireyi değil, aynı zamanda ailesini, içinde yaşadığı toplumu ve toplumun ekonomik ve hukuksal işleyişini de ciddi şekilde etkileyerek olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Yılmaz ve ark., 2014). Toplumun her kesimini etkileyen ve hızla yaygınlaşan bu sorun günümüzde önemli ve öncelikli bir halk sağlığı konusu olarak kabul edilmekte ve suç davranışları ile güçlü bir ilişki içinde bulunmaktadır. Alan yazınında madde kullanım bozukluklarının ceza infaz kurumlarında (CİK) bulunan bireyler arasında genel nüfusa kıyasla çok daha yaygın olduğu belirtilmekle birlikte, ceza infaz kurumlarındaki kişilerin büyük çoğunluğunun madde kullanım geçmişine sahip olduğu da ifade edilmektedir (Fazel ve ark., 2017; Frank ve ark., 2022; Kouyoumdjian ve ark., 2014).

Madde kullanım bozukluklarının temel belirtilerinden biri olan *aşırme* (craving), son derece güçlü bir dürtüdür. Bireyin bu yoğun madde isteğini tanıması ve başa çıkma yöntemlerini bilmesi büyük önem taşımaktadır, çünkü madde kullanımına geri dönüşlerin (relaps) önemli bir kısmı aşırmenin ardından gerçekleşmektedir. Aşırmenin saldırganlık, kaygı ve depresyon ile ilişkili etkileri olduğu belirtilmektedir (Evren ve ark, 2009). Alkol ve madde kullanım öyküsü olan bireylerde CİK ortamında çeşitli uyaranlardan uzak olmalarına rağmen şiddetli madde isteğinin sürdüğü gösterilmiştir (Ögel ve ark., 2011). Bu durum bağımlılıkla mücadelede ceza infaz kurumlarında etkili müdahale programlarının uygulanmasının önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Alkol ve madde kullanım bozuklukları, biyopsikososyal açıdan pek çok soruna yol açan karmaşık bir yapı sergilediğinden, bireylerin tedavi süreci; tıbbi tedavi, psikososyal müdahaleler ve toplumsal uyumlama (rehabilitasyon) programlarını içeren bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir (Erükçü ve ark., 2016). Uyumlama süreci madde kullanımına bağlı gelişen olumsuz davranış kalıplarının değiştirilmesini, bireyin içinde bulunduğu çevrede diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmasını ve madde kullanımı nedeniyle bozulan aile ve toplumsal bağlarının yeniden düzenlenmesini amaçlamaktadır. Bireyin topluma yeniden kazandırılması, bozulan dengelerinin sağlanması ve yeni bir yaşam biçimi geliştirmesi uzun dönemli ve kapsamlı bir süreçtir. Bu dönemde bireyin yeni bir hayat kurmayı öğrenmesi ve bu hayata uyum sağlaması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca kişinin sağlıklı bir çevre edinmesi sürdürülebilir iyileşme açısından önemli bir etkidir (Erükçü ve ark.,

2016). Madde kullanım bozukluklarının küresel boyuttaki etkileri göz önüne alındığında, kalıcı iyileşmeyi destekleyen yenilikçi yöntemler ve müdahaleler hayati rol oynamaktadır.

Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin büyük bir kısmı, ilk aşamalarda maddeyi kendi iradeleriyle bırakabileceklerine inanır ve uzman yardımı almadan bırakma girişimlerinde bulunur. Ancak uyum sürecinde karşılaşılan çeşitli zorluklar tedavinin başarısını olumsuz yönde etkileyebilir. Bu zorluklar üç ana başlık altında incelenebilir: birey, aile ve çevre nedenli sorunlar. Birey kaynaklı sorunlar arasında tedaviye direnç, sorunları dışsallaştırma, aşırma yoğun madde kullanma isteği, düşük güdü (motivasyon), isteksiz tedavi başvurusu, eşlik eden psikiyatrik rahatsızlıklar ve tedavi sürecini aksatma gibi durumlar bulunmaktadır. Aile kaynaklı sorunlar ise toplumsal çatışmalar, sınır koyamama, duygusal bağımlılık, hayır diyememe, aile içindeki güvensizlik, ümitsizlik, aile üyelerinde dürtüsellik veya madde kullanımının bulunması gibi etkenleri içermektedir. Çevresel etkenler ise bireyin madde kullanımına özendiren alt kültürle bağlarını koparmaması, tehlikeli bölgelere ve kişilerle temasını sürdürmesi, yasal sorunlarla karşılaşması veya kesinleşmiş bir cezasının bulunması gibi durumları kapsamaktadır (Lara, 2012; Lee ve ark., 2015). Bu etkenler, uyumlama sürecinde çeşitli aksamalara yol açabileceği gibi bireyin tedaviye uyumunu ve iyileşme sürecini de olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle tedavi sürecinin başarısını artırmak için bireyin kişisel, ailesel ve çevresel risk etkenlerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması büyük önem taşımaktadır.

Madde kullanım davranışı veya madde kullanım bozukluğu yaşayan bireylerin danışmanlık ve tedavi desteği alması, ayrıca tedavi sürecini tamamlayan kişilerin istihdam, eğitim gibi sosyal işlevselliklerini, refah seviyelerini ve genel iyilik hâllerini artırmaya yönelik toplumsal uyum programları topluma yeniden kazandırılmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Alkol veya madde kullanımını bırakmak sürecin yalnızca başlangıcıdır; bireylerin uyumlanması, yaşam kalitelerinin artırılması ve remisyon sürelerinin artırılması için uygulanan uyumlama programları bu alanda oldukça değerli katkılar sağlamaktadır.

Türkiye; bağımlılıkla mücadelede yasal düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde önemli adımlar atmış ve kamu kurumlarının iş birliğiyle önleme, koruma, tedavi ve uyumlamaya yönelik eylem planları oluşturmuştur. Bu stratejiler kapsamında “*tüm kamu kuruluşları, özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile bütüncül bir yaklaşımla bağımlılıkla mücadele etmek*” ilkesi benimsenmiştir

(Sağlık Bakanlığı, 2024). Bu doğrultuda Adalet Bakanlığı bünyesinde denetimli serbestlik şube müdürlükleri ve ceza infaz kurumlarında bağımlılıkla mücadeleye yönelik yapılandırılmış bir tedavi programı olan Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı (SAMBA) Tedavi Programı uygulanmaktadır (Ögel, 2011). Sigara, alkol ve madde kullanımı özellikle ceza infaz kurumlarında yüksek oranlarda görülmekte olup bu durum hem bireylerin uyumlama sürecini hem de topluma yeniden uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bağımlılıkla mücadelede etkili müdahale programlarının geliştirilmesi ve uygulanması büyük önem taşımaktadır. Ceza infaz kurumlarında psikososyal servisler tarafından bireylerin topluma uyum süreçlerini desteklemeye yönelik iyileştirme çalışmaları yürütülmektedir (Türk Ceza Kanunu, 2004). Psikososyal servis uzmanları (psikolog ve sosyal çalışmacı) tarafından hükümlülerin “*Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS)*” kapsamında “*Araştırma Değerlendirme Formu (ARDEF)*” kullanılarak Genel Risk İhtiyaç Raporu oluşturulmakta ve bu doğrultuda iyileştirme çalışmaları sürdürülmektedir (CTE, 2023). Ceza infaz kurumlarında bireysel ve grup müdahale çalışmaları kapsamında uygulanan SAMBA programı hükümlülere bağımlılıkla ilgili temel bilgileri sunarak farkındalık kazandırmayı ve madde kullanımının olumsuz etkilerini anlatmayı amaçlayan yapılandırılmış bir programdır. Psikoeğitim temelli olan program bağımlılıkla mücadelede bilişsel ve davranışsal müdahaleleri içermektedir (Ögel, 2011). 2021-2023 yıllarında ceza infaz kurumlarında uygulanan SAMBA programına ilişkin istatistiki veriler Tablo 1’de sunulmaktadır (CTE, 2024).

Tablo 1. Ceza İnfaz Kurumlarında Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA) Katılımcı Sayıları

	2021	2022	2023
Açılan Grup Çalışması Sayısı	208	501	601
Katılımcı Sayısı	3774	5699	8489
Aile Semineri Katılımcı Sayısı*	-	-	1121

* Bağımlılık aile seminerleri 2023 yılından itibaren yapılmaktadır.

Madde kullanım davranışı konusunda bilgilendirme yapmayı, değişim motivasyonunu artırmayı, yeniden alkol/madde kullanımını engelleyecek beceriler

kazandırmayı ve öfke, stresle başa çıkma, sorun çözme, iletişim becerilerini geliştirmeyi amaçlayan SAMBA Tedavi Programının etkililiğinin bilimsel olarak ortaya konulması hem alan yazınına hem de uygulamalara değerli katkılar sağlayacaktır. Programın başarıları ulusal düzeyde tanınacak ve ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen faaliyetlerin etkililiği bilimsel olarak kanıtlanacaktır. Bu çerçevede mevcut çalışma madde kullanım davranışı gösteren CİK'lerdeki hükümlülere uygulanan SAMBA Bilgilendirme Programının etkinliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. SAMBA'nın katılımcıların *aşerme* ve *dürtüsellik* düzeylerinde Dürtüsel Davranış Önleme Müdahale Programı'na göre daha fazla olumlu değişim yaratacağı hipotezinden yola çıkılarak bu süreçte etkili olan değişkenlerin araştırılması hedeflenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışma ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülere yönelik uygulanan SAMBA Tedavi Programının madde kullanma isteği (*aşerme*) ve dürtüsellik üzerindeki etkinliğini belirlemek amacıyla yarı deneysel desende tasarlanmış bir incelemedir.

Örneklem

Araştırmanın örneklemini, amaçlı örnekleme yöntemiyle İzmir 4 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Menemen R Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan 18-50 yaş arası soruları anlayıp yanıtlayabilecek yeterlilikte çalışmaya katılmayı kabul eden alkol ve madde kullanım öyküsüne sahip toplam 88 (44'ü deney grubu, 44'ü kontrol grubu) gönüllü erkek hükümlülerden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Çalışmada katılımcıların demografik ve klinik özelliklerini değerlendirmek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Form toplam 21 maddeden oluşmakta olup; yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, çocuk sahibi olma durumu gibi temel sosyo-demografik bilgilere ek olarak psikolojik destek alma öyküsü, madde kullanım süresi, maddeye başlama yaşı, kullanım sıklığı, kullanılan madde türü, suç geçmişi ve psikolojik risk etkenleri (kendine zarar verme, intihar girişimi vb.) gibi değişkenleri kapsamaktadır. Katılımcılardan ilgili ifadelerin karşısındaki uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Penn Madde Aşerme Ölçeği (PMAÖ)

Ölçek Flannery ve arkadaşları (1999) tarafından geliştirilmiş olup Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Evren ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. PMAÖ öz bildirimle dayalı beş maddeden oluşmaktadır. Her bir madde 0 (hiç) ile 6 (çok fazla) arasında puanlanmakta olup toplam puan 0 ile 30 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar bireyin maddeye yönelik aşerme düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayısı 0,84 olarak bildirilmiş olup bu çalışmadaki iç tutarlılık katsayısı 0,69 olarak bulunmuştur.

Barratt Dürtüsellik Ölçeği-11 (BDÖ-11)

Çalışmada katılımcıların dürtüsellik düzeylerini değerlendirmek amacıyla Barratt Dürtüsellik Ölçeği'nin 11. sürümü (BDÖ-11) kullanılmıştır. Patton, Stanford ve Barratt (1995) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçeye uyarlaması Tamam (2013) tarafından yapılmıştır. BDÖ-11 bireylerin bilişsel, motor ve plan yapmama boyutlarındaki dürtüsellik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan 30 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir. Her madde 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasında puanlanmakta olup toplam puan aralığı 30 ile 150 arasında değişmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar bireyin daha yüksek düzeyde dürtüsellığe sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe formu için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı 0,82 olup bu çalışmadaki iç tutarlılık katsayısı 0,85 olarak bulunmuştur.

Bağımlılık Profili İndeksi (BAPİ)

Ögel ve arkadaşları tarafından 2012'de geliştirilen BAPİ madde kullanım özelliklerini, bağımlılık tanısını, madde kullanımının bireyin yaşamına etkisini ve maddeyi bırakma güdüsünü (motivasyonunu) değerlendiren bir araçtır. BAPİ 37 madde, 5 alt ölçekten oluşur ve öz bildirim şeklinde uygulanır. BAPİ toplam puanı bağımlılık şiddetini gösterir. Puanlar 0 ile 20 arasında değişir ve puan arttıkça bağımlılığın şiddeti artar: düşük (12 puan altı), orta (12-14 puan arası) ve yüksek (14 puan üstü) bağımlılık şiddeti olarak sınıflandırılmaktadır (Tüm ölçeğin Cronbach alfa katsayısı 0,89 ve alt ölçeklerin Cronbach alfa katsayıları 0,63-0,86 arasında bulunmuştur (Ögel ve ark., 2012).

İşlem

Çalışmanın etik onayı Trabzon Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan (06.10.2023 tarih 2023-10/1.3) alınmıştır. Etik kurul izninin ardından T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmıştır.

Katılımcılara çalışmanın içeriği hakkında bilgi verilmiş ve gizlilik ilkesine sadık kalınacağına dair güvence verilmiştir. Çalışma öncesinde katılımcılara Bilgilendirilmiş Onam Formu sunulmuş ve imzalı onamları alınmıştır. Katılımcılara SAMBA uygulayıcı eğitimi almış araştırmacı tarafından (CİK psikoloğu) psikososyal servise ait grup çalışma odasında haftada iki oturum olmak üzere toplam sekiz oturumluk yapılandırılmış grup müdahale programı uygulanmıştır. Kontrol grubuna ise aynı süre zarfında Dürtüsel Davranışı Önleme Müdahale Programı uygulanmıştır. Tüm katılımcılardan ön test ve müdahale sonrası son test olmak üzere iki kez veri toplanmıştır.

Deney grubuna 1 ay boyunca SAMBA Tedavi Programı uygulanırken kontrol grubu ise Dürtüsel Davranışı Önleme Müdahale Programı kapsamında grup çalışmalarına katılmıştır. Uygulamalar öncesinde iki gruba da ön test ve 1 ay sonra da son test uygulanmıştır. Uygulama Tablo 2’de belirtildiği şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön Test	Müdahale	Son Test
Deney Grubu	✓	Sigara Alkol Madde Bağımlılığı Bilgilendirme Programı (SAMBA)	✓
Kontrol Grubu	✓	Dürtüsel Davranışı Önleme Müdahale Programı	✓

Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı (SAMBA) Tedavi Programının İçeriği

SAMBA özellikle bağımlılık alanındaki çeşitli gereksinimlere odaklanarak bağımlı bireylerin tedavi süreçlerini iyileştirmek ve bu süreçte etkili müdahalelerde bulunabilmek için geliştirilmiştir. Programın temel özellikleri arasında farklı bağımlılık türlerine yönelik kapsamlı içerik sunması, uygulanabilirliğinin yüksek olması, yapılandırılmış bir eğitim programı olması, katılımcıların kolayca öğrenebilmesi ve etkin bir katılım gerektirmesi yer almaktadır. Bu şekilde hükümlü bireylerin bağımlılıklarıyla daha etkili mücadele edebilmeleri ve toplumda yeniden uyum sağlayabilmeleri amaçlanmaktadır.

SAMBA programı bağımlılıkla mücadele kapsamında farklı hedef gruplara yönelik olarak farklı sürümlü uygulanmaktadır. Bu çalışmada ise CİK’lerde kullanılan 8

oturumluk “SAMBA Cezaevi” sürümü temel alınmıştır. Program içeriği aşağıda belirtilmektedir (Tablo 3).

Tablo.3. Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA)

Açılış Oturumu	
Oturum 1	Alkol ve Madde Etkileri
Oturum 2	Bağımlılık
Oturum 3	Madde Kullanımı ve Hayatımız
Oturum 4	Duyguları tanıma ve tanımlama
Oturum 5	Kaymanın tanımlanması
Oturum 6	İstek, Duygu ve Düşüncelerle Başa Çıkmak
Oturum 7	İyileşmek için Değişmek Gerek-1
Oturum 8	İyileşmek için Değişmek Gerek-2
Kapanış	

Uygulamalar için 11 kişilik 4 farklı deney grubu oluşturulmuştur. Deney grupları 4 hafta boyunca haftada iki defa olmak üzere 45 dakikalık oturumlara katılmıştır. Her oturum sonrası PMAÖ uygulanmıştır. SAMBA programı “U” oturma düzeni ile sunum temelli grup çalışmaları şeklinde gerçekleştirilmiştir.

İstatistiksel Analiz

Çalışmadan elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 25 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. İstatistik çözümlemeler için 0,05 anlamlılık düzeyi temel alınmıştır. Grup özelliklerinin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistik analizleri (ortalama, standart sapma, frekans, yüzde) gerçekleştirilmiştir. Verilerin analiz türünü belirlemek için öncelikle veri dağılımının normalliği Kolmogorov Smirnov normallik testi aracılığı ile kontrol edilmiştir. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerinin gruplara göre dağılımında farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-Kare testi yapılmıştır. Ön test–son test değişim farklarını karşılaştırmak amacıyla her katılımcı için son test – ön test fark

puanları hesaplanmış; bu fark puanları deney ve kontrol grupları arasında Mann-Whitney U testi ile karşılaştırılmıştır.

Veri setinin normallik varsayımını karşılamaması, örneklem büyüklüğünün sınırlı olması ve değişkenlerin dağılım özelliklerinin parametrik analizler için uygun olmaması nedeniyle grup içi (ön test – son test) karşılaştırmalar için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi tercih edilmiştir.

BULGULAR

Sosyodemografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan grupların sosyodemografik bilgileri Tablo 4'te özetlenmiştir. Deney grubunun yaş ortalaması $32 \pm 8,82$ 'dir, Kontrol grubunun yaş ortalaması $32,40 \pm 8,34$ 'tür. Gruplar yaş ortalamaları açısından benzerdir ($U = 920,500$; $p > 0,05$). Medeni durum ve eğitim durumları yönünden deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo-4. Deney ve Kontrol Gruplarının Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Demografik Özellikler	Deney Grubu		Kontrol Grubu			
Medeni durum	N	%	N	%	X^2	p
Evli	12	50	12	50	1,333	0,513
Bekâr	26	54,2	22	45,8		
Boşanmış	6	37,5	10	62,5		
Eğitim durumu						
İlkokul Mezunu	8	18,2	10	22,7	0,932	0,818
Ortaokul Mezunu	23	52,3	20	45,5		
Lise Mezunu	11	25	13	29,5		
Üniversitesi Mezunu	2	4,5	1	2,3		

Madde Kullanım Özelliklerine İlişkin Bulgular

Grupların madde kullanım özellikleri değerlendirildiğinde deney grubundaki katılımcıların maddeye başlama yaş ortalamaları $19,68 \pm 7,54$ olarak bulunmuştur. Kontrol grubundaki katılımcıların maddeye başlama yaş ortalamaları $18,77 \pm 4,51$ 'dir. Madde kullanım sıklığı değerlendirildiğinde deney grubundaki katılımcıların 17'si (%38,6) hemen hemen hergün, 7'si (%15,9) haftanın çoğunda, 12'si (%27,3) haftada birkaç gün, 5'i (%11,4) ayda birkaç gün ve 3'ü (%3,4) yılda birkaç gün madde kullandığını belirtmiştir. Kontrol grubundaki katılımcıların 13'ü

(%29,5) hemen hemen hergün, 6'sı (%13,6) haftanın çoğunda, 11'i (%25) haftada birkaç gün, 9'u (%20,5) ayda birkaç gün ve 5'i (%11,4) yılda birkaç gün madde kullandığını bildirmiştir. Grupların madde kullanım özellikleri karşılaştırıldığında maddeye başlama yaşları, madde kullanım süreleri, madde kullanım sıklığı bakımından anlamlı bir farklılık yoktur ($p > 0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Deney ve Kontrol Gruplarının Madde Kullanım Özelliklerine Göre Dağılımı

	Deney Grubu		Kontrol Grubu			
Madde kullanım sıklığı	N	%	N	%	X^2	p
Hemen hemen hergün	17	38,6	13	29,5	2,297	0,681
Haftanın çoğu	7	15,9	6	13,6		
Haftada birkaç gün	12	27,3	11	25		
Ayda birkaç gün	5	11,4	9	20,5		
Yılda birkaç gün	3	3,4	5	11,4		
Madde kullanım süresi						
1 yıldan az	5	11,4	10	22,7	4,225	0,238
1-5 yıl	15	34,1	8	18,2		
5-10 yıl	14	31,8	13	29,5		
10 yıldan fazla	10	22,7	13	29,5		

Psikolojik Tedavi ve Suç Öyküsüne İlişkin Bulgular

Grupların psikolojik tedavi ve suç öyküsüne ait özellikleri değerlendirildiğinde, deney grubundaki katılımcıların 17'sinin (%38,6) psikolojik tedavi öyküsü olduğu, 8'inin (%18,2) kendine zarar verme davranışının bulunduğu, 5'inin (%11,4) intihar girişiminin olduğu ve 7'sinin (%15,9) madde etkisi altında suç geçmişinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kontrol grubundaki katılımcıların 13'ünün (%29,5) psikolojik tedavi öyküsü olduğu, 11'inin (%25) kendine zarar verme davranışının bulunduğu, 3'ünün (% 6,8) intihar girişiminin olduğu ve 4'ünün (%9,1) madde etkisi altında suç geçmişinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gruplar arasında psikolojik tedavi öyküsü, kendine zarar verme davranışı, intihar girişimi ve madde etkisi altında suç geçmişi bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Gruplar denetimli serbestlik tedbiri alma durumu açısından karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı fark saptanmıştır ($p < 0,05$) (Tablo 6).

Tablo-6. Deney ve Kontrol Gruplarının Psikolojik Tedavi ve Suç Öyküsüne Ait Özelliklerine Göre Dağılımı

	Deney Grubu		Kontrol Grubu			
Psikolojik tedavi öyküsü	N	%	N	%	X ²	p
Evet	17	38,6	13	29,5	2,297	0,681
Hayır	7	15,9	6	13,6		
Kendine zarar verme Davranışı						
Var	8	18,2	11	25	0,604	0,437
Yok	36	81,8	33	75		
İntihar girişimi						
Var	5	11,4	3	6,8	0,458	0,550
Yok	39	88,6	41	93,2		
Denetimli serbestlik tedbiri						
Var	24	54,5	33	75	4,034	0,045*
Yok	20	45,5	11	25		
Madde etkisi altında suç geçmişi						
Var	7	15,9	4	9,1	0,935	0,334
Yok	37	84,1	40	90,9		

Sigara, Alkol, Madde Bağımlılığı Bilgilendirme Programının (SAMBA) Etkililiğine İlişkin Bulgular

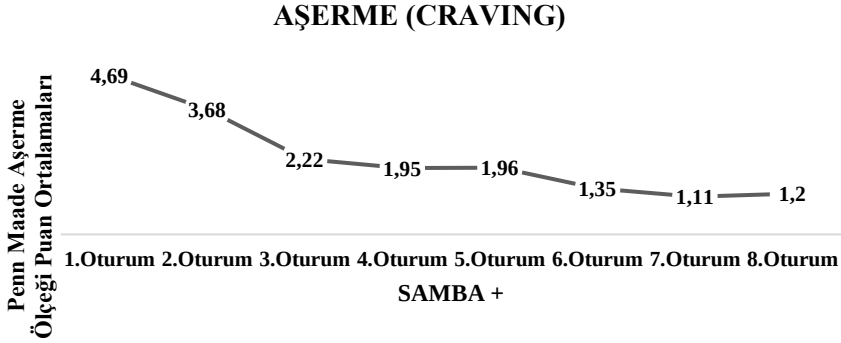
Deney ve kontrol grubunun Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) Ölçeğinden aldıkları ön test ve son test ortalama puanları ve grup karşılaştırmalarına yönelik bulgular Tablo-7’de özetlenmiştir.

Tablo 7. Deney ve Kontrol Gruplarında Bağımlılık Profil İndeksi (BAPİ) ve Barrat Dürtüsellik Ölçeği Ön Test – Son Test Karşılaştırmaları ile Gruplar Arası Değişim Farkları

Ölçek / Alt Boyut	Grup		Ön Test Ort. ±SS	Son Test Ort. ±SS	Wilcoxon Z	p	Değişim	Ön Test Mann-Whitney U	p	Son Test Mann-Whitney U	p	Ön test-Son test Değişim Mann-Whitney U	p
BAPİ Toplam	Deney	44	7,64±4,68	7,75±5,26	-0,700	0,484	+0,11	U=949,000	0,874	U=804,000	0,171	U=953,500	0,951
	Kontrol	44	7,50±3,83	6,50±3,74	-1,406	0,160	-1,05						
Madde kullanm isteği (craving)	Deney	44	5,40±4,71	4,81±5,08	-0,807	0,420	-0,59	U=920,500	0,688	U=778,500	0,105	U=851,000	0,326
	Kontrol	44	4,02±3,31	2,97±3,54	-1,332	-0,309	-1,05						
Motivasyon	Deney	44	7,77±4,42	7,68±4,90	-0,486	0,627	-0,09	U=873,000	0,420	U=953,500	0,901	U=873,000	0,421
	Kontrol	44	8,77±3,49	8,36±4,29	-0,309	0,757	-0,41						
Tanı	Deney	44	8,62±7,64	9,11±7,52	-0,839	0,401	+0,29	U=930,500	0,754	U=818,000	0,207	U=930,500	0,754
	Kontrol	44	8,59±6,30	6,81±5,75	-1,662	0,097	+0,02						
Madde Kullanım Özellikleri	Deney	44	1,43±1,20	1,45±1,36	-0,213	0,831	+0,02	U=939,000	0,809	U=861,50	0,374	U=939,000	0,809
	Kontrol	44	1,51±1,32	1,05±0,83	-2,652	0,008*	-0,28						
Yaşam üzerine etki	Deney	44	16,77±10,99	17,38±12,88	-1,086	0,277	+0,56	U=854,500	0,343	U=787,000	0,129	U=854,500	0,343
	Kontrol	44	14,40±10,15	13,06±11,20	-0,842	0,400	-1,34						
Dürtüsellik Toplam	Deney	44	60,52±14,53	58,06±14,25	-0,887	0,375	-2,46	U=866,000	0,394	U=867,500	0,401	U=893,500	0,534
	Kontrol	44	58,06±10,22	56,93±9,69	-0,130	0,897	-1,13						
Dikkat Dürtüselligi	Deney	44	14,81±4,37	14,22±4,19	-0,977	0,329	-0,05	U=877,500	0,449	U=944,000	0,841	U=864,500	0,386
	Kontrol	44	14,27±3,71	14,25±3,50	-0,067	0,946	-0,02						
Motor Dürtüsellik	Deney	44	20,52±6,02	19,25±5,96	-1,558	0,119	-1,27	U=819,500	0,214	U=791,500	0,139	U=945,500	0,851
	Kontrol	44	18,86±4,54	17,22±4,48	-1,664	0,096	-1,64						
Plan Yapamama	Deney	44	25,18±5,93	25,09±6,09	-0,496	0,620	-0,09	U=917,00	0,670	U=956,500	0,923	U=962,500	0,963
	Kontrol	44	24,93±4,09	25,45±4,08	-0,803	0,422	0,52						

Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi analizi sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubunun ön test ve son test toplam puan ve tüm alt boyut puanlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değişim bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Verilerin normal dağılım varsayımını karşılamaması ve örneklem büyüklüğünün sınırlılığı nedeniyle gruplar içindeki değişimleri araştırmak amacıyla etki büyüklüğünü değerlendirmek üzere ise Cohen's d katsayısı hesaplanmıştır. Deney grubunda, "Madde Kullanım İsteği (Craving)" alt boyutunda ön test ortalaması 5,40 ($SS = 4,71$) iken son test ortalaması 4,81 ($SS = 5,08$) olarak bulunmuştur. Bu değişim, *Cohen's d* = -0,56 düzeyinde hesaplanmış olup orta düzeyde bir etki büyüklüğüne işaret etmektedir. Bu durum, müdahalenin madde kullanım isteğini azaltma konusunda etkin olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, "Motivasyon" alt boyutunda ön test ortalaması 7,77 ($SS = 4,42$), son test ortalaması ise 7,68 ($SS = 4,90$) olarak saptanmış; aradaki farkın *Cohen's d* = 0,61 düzeyinde olduğu görülmüştür. Bu değer de orta düzeyde pozitif bir etkiyi temsil etmekte olup, psikoeğitimin bireylerin değişim isteği ve tedaviye yönelim düzeylerinde bir artış sağladığını göstermektedir. Diğer alt boyutlarda gözlenen değişimlerin etkisi sınırlı düzeyde kalmıştır: "Yaşam Üzerine Etki" boyutunda *Cohen's d* = 0,06, "Tanı" alt boyutunda *Cohen's d* = 0,06, "Madde Kullanım Özellikleri" için $d = 0,02$ ve "BAPI Toplam" puanında $d = -0,43$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ilgili alt boyutlarda düşük düzeyde etki oluştuğunu ortaya koymaktadır. Ek olarak maddeyi bırakma motivasyon alt ölçeği puanının yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır.

Her bir oturum sonunda alınan Penn Madde Aşerme Ölçeği puanlarına göre deney grubunda aşerme düzeylerinde düzenli bir azalma eğilimi gözlenmiştir. 1. oturumda ortalama 4,69 olan puan, sekizinci oturumda 1,20'ye kadar gerilemiştir (Grafik 1). Ancak yapılan istatistiksel analizler sonucunda bu değişim istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p > 0,05$). Bununla birlikte istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte klinik ve uygulama açısından dikkate değer bir düşüş eğilimi mevcuttur. Aşerme puanlarında gözlenen bu azalma müdahale programının katılımcılar üzerinde davranışsal ve bilişsel düzeyde olumlu etkiler yaratmış olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum özellikle küçük örneklem büyüklüğü ve ölçümler arası varyans göz önüne alındığında etki yönü ve eğilimi açısından programın olası yararını ortaya koymaktadır.

Grafik 1. SAMBA Programına Katılan Hükümlülerin Oturumlara Göre Penn Madde Aşerme Ölçeği Puan Ortalamaları

Deney ve kontrol grubunun Barrat Dürtüsellik Ölçeğinden aldıkları ön test ve son test ortalama puanlarına ve grup karşılaştırma sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubunun ön test ve son test toplam puan ve tüm alt boyut puanlarında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değişim bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Ancak katılımcıların toplam dürtüsellik puanları incelendiğinde SAMBA alan grubun dürtüsellik puan ortalamalarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışma CİK’lerde uygulanan yapılandırılmış psikoeğitim programı SAMBA’nın madde kullanım isteği, değişim motivasyonu ve dürtüsellik düzeyleri üzerindeki etkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar bazı boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilmese de etki büyüklükleri ve klinik eğilimler açısından anlamlı bulgular ortaya konmuştur. Özellikle craving (aşerme-madde kullanım isteği) ve motivasyonda gözlenen orta düzeyli etki büyüklükleri bu tür müdahale programlarının olası yararlarını göstermektedir.

Alan yazınında aşermenin bağımlılık döngüsünün temel bileşenlerinden olduğu ve tedavi sonrası tekrar kullanımın güçlü bir yordayıcısı olduğu vurgulanmaktadır (Sayette ve ark., 2000; Tiffany & Wray, 2012). Deney grubunda madde kullanım isteğinin azalması (ön test ortalaması = 5,40, son test = 3,43) müdahale sonrası bireylerin maddeye yönelik bilişsel ve dürtüsel eğilimlerinde azalma yaşadığını göstermektedir. Her ne kadar istatistiksel anlamlılığa ulaşılmasa da Penn Madde Aşerme Ölçeği oturumlar arası puanların azalma eğilimi müdahalenin bilişsel düzeyde etkili olduğunu düşündürmektedir. CİK ortamı gibi stres etkenlerinin yoğun olduğu kapalı ortamlarda aşermenin kontrol altına alınması yalnızca tedavi

sürecine değil, aynı zamanda salıverilme sonrası nüksün önlenmesine de katkı sağladığı belirtilmektedir (Marlatt & Donovan, 2005). Bu nedenle SAMBA gibi yapılandırılmış programların aşerme düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı olmasa da klinik olarak anlamlı azalmalar sağlaması, programın uygulanabilirliği açısından önemlidir (Şimşek ve ark., 2018). Mindfulness-temelli geri dönüş önleme programları (mindfulness-based relapse prevention) ve bilişsel-davranışçı terapilere dayalı müdahalelerin ceza infaz kurumlarında craving ve madde kullanım riskini azalttığı çeşitli meta-analizlerde ortaya konmuştur (Bowen ve ark., 2014; Garland ve ark., 2014; Li ve ark., 2017). Benzer şekilde, terapötik topluluk programları ve yapılandırılmış grup temelli müdahaleler, suç tekrarını ve madde kullanımını anlamlı ölçüde azaltabilmektedir (Mitchell et al., 2012; Perry et al., 2021). SAMBA programında craving puanlarının azalması bu bulgularla örtüşmektedir.

CİK ortamlarında bireylerin çoğu zaman dışsal baskılarla programlara katıldığı göz önüne alındığında içsel güdü (motivasyon) gelişimi oldukça değerlidir. İçsel güdünün (motivasyonun) artması bireyin sadece mevcut müdahaleye değil, salıverilme sonrası tedavi ve uyumlama süreçlerine de katılımını olumlu yönde etkileyebilir (Acar ve ark., 2022). Deney grubunda motivasyon puanlarının azalması (ön test = 7,77, son test = 9,97) bireylerin değişim yönünde içsel farkındalık geliştirdiğine işaret etmektedir. Motivasyonel görüşme ve bilişsel davranışçı stratejilerin programa bütünleştirilmesi bu artışı açıklamaktadır (Miller ve ark., 2013). Değişim Modeli'ne göre (Prochaska ve ark., 1986) bireylerin değişim sürecine girebilmesi için öncelikle değişime yönelik farkındalık ve istek geliştirmesi gereklidir. Bu bağlamda SAMBA'nın değişim güdüsü (motivasyonu) üzerindeki etkisi, tedaviye katılım ve kalıcılığın desteklenmesinde önemli bir adımı temsil etmektedir (DiClemente ve ark., 2004).

Dürtüsellik, madde kullanımı ve suç davranışıyla doğrudan ilişkili bir değişken olup (Moeller ve ark., 2001) özellikle CİK'lerdeki bireylerde tedavi hedeflerinden biri olarak değerlendirilmelidir. Dürtüsel bireylerde davranışsal düzenleme becerilerinin zayıf olması, yineleyen suç davranışı ve madde kullanım riskini artırmaktadır (Evren ve ark., 2008). SAMBA müdahalesinin bireylerin dürtüsel davranışlarındaki etkisinin sınırlı kalması müdahale süresinin ve yoğunluğunun artırılması gerektiğini düşündürmektedir. Ayrıca dürtüsellik gibi kişilik temelli özelliklerin değiştirilmesi için daha uzun süreli, bireysel görüşmeler içeren ve özellikle öz denetim becerilerini geliştirmeye odaklanan programlara ihtiyaç duyulmaktadır (Cyders ve Coskunpinar, 2011).

Denetimli serbestlik tedbiri kapsamında müdahaleye katılan bireylerin uyumlama sürecine daha etkin katıldıkları dikkate alındığında yargı denetimi altında uygulanan tedavi programlarının bireylerde yineleyen suç davranışının önlenmesi ve tedaviye yönelimlerinin artırılması açısından önemli katkılar sunduğu belirtilmektedir (Çınar, 2015; Taxman ve ark., 2014). Yapılan araştırmalar madde kullanan bireylerin psikiyatrik tedavi alma oranlarının, madde kullanmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Aslan ve diğ., 2019; Yalçın ve diğ., 2009). Ögel (2011) tarafından yürütülen benzer bir çalışmada SAMBA Tedavi Programı'nın "Madde ve Etkileri" ile "Motivasyon Kazandırma" oturumlarına ilişkin ön test ve son test ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır. Bu sonucun olası nedenlerinden biri olarak çalışmadaki örneklem büyüklüğünün yetersizliği gösterilmiştir. Ayrıca katılımcıların %75'inin madde ve alkol kullanımının bir yıldan uzun süredir yaşamlarında sorun oluşturduğunu ifade etmeleri onların bu konularda halihazırda belirli bir bilgi düzeyine sahip olduklarını düşündürmektedir. Benzer şekilde gerçekleştirilen çalışmada DS tedbiri alma durumuna göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır. Deney grubunun ortalaması, kontrol grubuna kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu, denetimli serbestlik kapsamında alınan SAMBA programına daha önce maruz kalma durumunun, ceza infaz kurumlarında uygulanan SAMBA programına aşinalık kazandırarak bir öğrenme etkisi yaratabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bağımlılık bedensel, ruhsal ve toplumsal boyutlarıyla çok yönlü bir olgu olup etkili müdahale ve tedavi süreçlerine çokbilimli bir yaklaşımı gerektirir. Bu çalışmada ilgili değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmasa da özellikle küçük örneklem gruplarında bu tür değişimlerin klinik açıdan anlamlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Marlatt & Donovan, 2005; Ögel, 2020). Aşırma düzeyindeki azalma eğilimi ve motivasyondaki olumlu değişim, CİK koşullarında yürütülen müdahalelerin işlevselliğine işaret etmektedir. Bununla birlikte tanısal farkındalık, yaşam üzerine etkiler ve madde kullanım örüntülerine ilişkin alt boyutlarda gözlenen değişimin sınırlı kalması, müdahale programının süresinin ve içeriğinin bu alanları kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini düşündürmektedir.

Dürtüsellik puanlarındaki azalma eğilimi müdahalenin davranışsal düzenleme becerilerini destekleyebileceğini göstermektedir; ancak bu etkiyi güçlendirmek için

daha uzun süreli ve bireyselleştirilmiş müdahalelere ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca DS tedbiri alma durumunda gruplar arasında saptanan anlamlı fark müdahale programlarının yargısal mekanizmalarla bütünleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu bulgu, denetim altında sürdürülen müdahalelerin tedaviye yönelim ve suç tekrarının önlenmesi açısından kritik önemde olduğunu ortaya koymaktadır (Taxman ve ark., 2014).

Zorunlu tedavi algoritmasının uygulamaya konularak CİK'lerin zorunlu tedavi merkezi işlevini desteklemesi önemli bir adım olacaktır. Bu bağlamda CİK'lerde kalan bireylerin tıbbi tedavi sürecinin ardından toplumsal uyumlarını kolaylaştırmak için bu programlara ek olarak kapsamlı bir uyumlama ve toplumsal destek programının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu programların yalnızca bireyleri değil, ailelerini de kapsayacak şekilde yapılandırılması bağımlılıkla mücadelede daha sürdürülebilir ve etkili sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Bu sonuçlar doğrultusunda SAMBA Tedavi Programının özellikle motivasyon artışında etkili olduğu belirlenmiştir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, mevcut çalışmanın sınırlılıklarını aşmak adına örneklem büyüklüğünün artırılması ve yineleyen ölçümler içeren geniş ölçekli çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir. Ayrıca hükümlü bireylerin denetimli serbestlik süreçlerinde veya salıverme sonrasında da izlenmesi, müdahalelerin bilimsel gücünü ve etkisini artırmaya yönelik önemli bir katkı sağlayabilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma CİK'te kalış süresi, kullanılan maddenin türü ve sosyal destek düzeyi gibi değişkenlerin değerlendirilmemesi; yalnızca iki CİK'teki erkek hükümlülerle yürütülmesi; öz bildirimle dayalı veri toplamının olası yanlışlık riski ve sınırlı örneklem büyüklüğü nedeniyle istatistiksel güç ile genellenebilirlik açısından kısıtlıdır. Gelecek çalışmalarda bu sınırlılıkların giderilmesi, farklı CİK'lerden ve kadın hükümlülerden oluşan daha geniş örneklemle çalışılması ve öz bildirimlerin biyobelirteçler ile kurum kayıtlarıyla desteklenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, (2004). Resmî Gazete. 25685. 29 Aralık 2004. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5275&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Acar B., Çakır G., Karaköse Ş., Yaman ÖM. (2022). Alkol ve Madde Bağımlısı Bireylerin Tedavi Süreçlerinde ve Motivasyonlarında Sosyal Destek Sistemlerinin Etkisi. *Bağımlılık Dergisi*.23(4):452-463. DOI: 10.51982/bagimli.1061425
- Aslan, A., Arıca, O. T., & Karadaşlı, B. (2019). Madde kullanan hükümlü bireylerin algıladıkları sosyal destek ile depresyon arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 20(1), 1-11.
- Bowen, S., Chawla, N., Collins, S. E., Witkiewitz, K., Hsu, S., Grow, J., ... & Marlatt, G. A. (2014). Mindfulness-based relapse prevention for substance use disorders: A pilot efficacy trial. *Substance Abuse*, 30(4), 295–305. <https://doi.org/10.1080/08897070903250084>
- Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2023a, Ocak). Bilgi bankası. T.C. Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. <https://cte.adalet.gov.tr/>
- Cyders, M. A., & Coskunpinar, A. (2011). Measurement of constructs using self-report and behavioral lab tasks: Is there overlap in nomothetic span and construct representation for impulsivity? *Clinical Psychology Review*, 31(6), 965–982. doi: 10.1016/j.cpr.2011.06.001
- Çınar, A. (2015). Denetimli serbestlik sistemindeki rehabilitasyon hizmetlerinin hükümlülerin yeniden sosyalizasyonu sürecine etkileri: Aydın örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- DiClemente, C. C., Schlundt, D., & Gemmell, L. (2004). Readiness and stages of change in addiction treatment. *American Journal on Addictions*, 13(2), 103–119. doi: 10.1080/10550490490435777
- Erükçü Akbaş, G., & Mutlu, E. (2016). Madde bağımlılığı tedavisi gören kişilerin bağımlılık ve tedavi deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 101–122.
- Evren, C., Çetin, R., Dalbudak, E., Durkaya, M., Çakmak, D., & Flannery, B. (2009). Yatarak tedavi gören erkek alkol bağımlısı hastalarda Cloninger'in kişilik boyutlarının alkol aşermesi ile ilişkisi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19(4), 373–381.
- Evren, C., Dalbudak, E., & Çakmak, D. (2008). Yatarak tedavi gören erkek alkol bağımlılarında aleksitimi ve kişiliğin psikopatolojinin boyutlarıyla ilişkisi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, Cilt: 18, Sayı: 1.
- Evren, C., Flannery, B., Çelik, R., Durkaya, M., & Dalbudak, E. (2008). PENN alkol aşerme ölçeği (PAAÖ) alkol bağımlısı hastalarda Türkçe geçerliliği ve güvenilirliği. *Bağımlılık Dergisi*, 9(3), 128–134.
- Fazel, S., Yoon, I. A., & Hayes, A. J. (2017). Substance use disorders in prisoners: An updated systematic review and meta-regression analysis in recently incarcerated men and women. *Addiction*, 112(10), 1725–1739. <https://doi.org/10.1111/add.13877>
- Flannery, B. A., Volpicelli, J. R., & Pettinati, H. M. (1999). Psychometric properties of the Penn alcohol craving scale. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research*, 23(8), 1289–1295.
- Garland, E. L., Froeliger, B., & Howard, M. O. (2014). Mindfulness training targets neurocognitive mechanisms of addiction at the attention–appraisal–emotion interface. *Frontiers in Psychiatry*, 4, 173. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2013.00173>

- Kouyoumdjian, F. G., Calzavara, L. M., Kiefer, L., Main, C., & Bondy, S. J. (2014). Drug use prior to incarceration and associated socio-behavioural factors among males in a provincial correctional facility in Ontario, Canada. *Canadian Journal of Public Health*, 105(3), e198–e202. <https://doi.org/10.17269/cjph.105.4193>
- Lala, A. S. (2012). Clinical treatment of substance abusers: Past, present and future. *Clinical Social Work Journal*, 40(2), 127–133. <https://doi.org/10.1007/s10615-012-0387-0>
- Lee, E. B., An, W., Levin, M. E., & Twohig, M. P. (2015). An initial meta-analysis of Acceptance and Commitment Therapy for treating substance use disorders. *Drug and Alcohol Dependence*, 155, 1–7. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2015.08.004>
- Li, W., Howard, M. O., Garland, E. L., McGovern, P., & Lazar, M. (2017). Mindfulness treatment for substance misuse: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 75, 62–96. <https://doi.org/10.1016/j.jsat.2017.01.008>
- Marlatt, G. A., & Donovan, D. M. (2005). *Relapse prevention: Maintenance strategies in the treatment of addictive behaviors* (2nd ed.). Guilford Press.
- Miller, W. R., & Rollnick, S. (2013). *Motivational interviewing: Helping people change* (3rd ed.). Guilford Press.
- Moeller, F. G., Barratt, E. S., Dougherty, D. M., Schmitz, J. M., & Swann, A. C. (2001). Psychiatric aspects of impulsivity. *American Journal of Psychiatry*, 158(11), 1783–1793. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.158.11.1783>
- Ögel, K., Evren, C., Karadağ, F., & Gürol, T. D. (2012). Bağımlılık Profil İndeksi'nin (BAPİ) geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 264–273.

- Ögel, K., Koç, C., Aksoy, A., Başabak, A., & Evren, C. (2012). Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi Programı (SAMBA). Yeniden Yayınları.
- Ögel, K., Koç, C., Başabak, A., Aksoy, A., Karadayı, G., & Yeroham, R. (2011, Aralık). Cezaevinde kalan kişilerde şiddetli madde isteğini (craving) belirleyen etkenler. 7. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi, Antalya.
- Ögel, K., Koç, C., Karalar, B., Başabak, A., Aksoy, A., & İşmen, M. (2011). Samba isimli bir bağımlılık tedavi programının etkinlik çalışması. *Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, 21(Suppl. 2), S150–1.
- Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1986). Toward a comprehensive model of change. In *Treating Addictive Behaviors* (pp. 3–27). Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-2191-0_1
- Sayette, M. A., Shiffman, S., Tiffany, S. T., et al. (2000). The measurement of drug craving. *Addiction*, 95(Suppl. 2), 189–210. doi: 10.1080/09652140050111762.
- Shakeri, J., Ahmadi, S. M., Maleki, F., Hesami, M. R., Parsa Moghadam, A., Ahmadzade, A., Shirzadi, M., & Elahi, A. (2020). Effectiveness of group narrative therapy on depression, quality of life, and anxiety in people with amphetamine addiction: A randomized clinical trial. *Iran J Med Sci*, 45(2), 91–99. <https://doi.org/10.30476/IJMS.2019.45829>
- Şimşek, M., Aktürk, İ., Dinç, M., Işık, S., & Ögel, K. (2019). Bir bağımlılık danışma merkezinde uygulanan tedavi programına yönelik etkililik değerlendirmesi: YEDAM örneği. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6, 797–819. <https://doi.org/10.15805/addicta.2019.6.3.0051>
- Tamam, L., Güleç, H., & Karataş, G. (2013). Barratt Dürtüsellik Ölçeği Kısa Formu (BDÖ-11-KF) Türkçe uyarlama çalışması. *Nöro Psikiyatri Arşivi*, 50(2), 130. DOI: 10.4274/npa.y6296

- Taxman F. S., Henderson C., Young D. W., Farrell J. (2014). The impact of training interventions on organizational readiness to support innovations in juvenile justice offices. *Administration of Mental Health Policy and Mental Health Services Research*, 41(2), 177–188. <https://doi.org/10.1007/s10488-012-0445-5>
- Tiffany, S. T., & Wray, J. M. (2012). The clinical significance of drug craving. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1248(1), 1–17.
- Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (2024). <https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/yardm-programi>
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı. (2024). Uyuşturucu ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2024–2028). https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/Yayinlarimiz/Eylem_Planlari/2024-2028_Uyusturucu_ile_Mucadele_Ulusal_Strateji_Belgesi_ve_Eylem_Plani.pdf
- Yalçın, M., Eşsizoglu, A., Akkoç, H., Yaşan, A., & Gürgen, F. (2009). Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri*, 12, 125–133.
- Yılmaz, A., Can, F., Bozkurt, M., & Evren, C. (2014). Alkol ve madde bağımlılığında remisyon ve depresme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(3), 243–256. <https://doi.org/10.5455/cap.20131114113549>